

2024. gada 2. ceturkšņa novērtējums par ciklisko sistēmisko risku un piemērojamo pretcikliskās kapitāla rezerves normu

2024. gada 10. jūnijs

Pretcikliskā kapitāla rezerve (turpmāk – CCyB (*countercyclical capital buffer*)) ir makrouzraudzības politikas instruments, kurš tiek piemērots ar mērķi stiprināt kredītiestāžu kapitalizāciju, lai krīzes apstākļos kredītiestādēm būtu pietiekami laba spēja absorbēt zaudējumus. CCyB norma tiek samazināta vai atcelta, kad riski īstenojas, lai palīdzētu kredītiestādēm turpināt piedāvāt finansējumu tautsaimniecībai, tādējādi mazinot krīžu ilgumu un ietekmi.

Saskaņā ar Kredītiestāžu likuma 35.⁵ pantu Latvijas Banka kā par CCyB normas noteikšanu atbildīgā iestāde reizi ceturksnī novērtē ciklisko sistēmisko risku un, ja nepieciešams, nosaka vai koriģē CCyB normu, kas attiecināma uz kredītiestāžu riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem. Katru ceturksni Latvijas Banka publicē novērtējumu par ciklisko sistēmisko risku un piemērojamo CCyB normu. Ja CCyB normu nav nepieciešams mainīt, spēkā saglabājas iepriekšējais lēmums par CCyB normu.

2023. gada 18. decembrī Latvijas Bankas padome pieņēma lēmumu¹ par pozitīvas neitrālas CCyB pieejas uzsākšanu². Saskaņā ar šo pieeju CCyB norma tiek uzturēta pozitīvā bāzes līmenī jau standarta risku apstākļos jeb finanšu cikla neitrālajā fāzē, kad cikliskais sistēmiskais risks nav ne paaugstināts, ne arī būtiski pazemināts. Latvijas Banka par piemērotu CCyB normas bāzes līmeni ir atzinusi 1.0 %. Cikliskajam sistēmiskajam riskam pieaugot, CCyB norma ir palielināma proporcionāli riska intensitātei jau no pozitīvās bāzes normas, nevis nulles līmeņa. Tādējādi CCyB kopējo prasību veido bāzes norma un cikliskā komponente, kuras apjoms tiek novērtēts katru ceturksni. Krīzes apstākļos, kā arī atjaunošanās periodā pēc krīzes, CCyB norma var tikt samazināta vai atcelta.

Lai uzsāktu pozitīvas neitrālas CCyB pieejas pakāpenisku īstenošanu, Latvijas Bankas padome lēma, ka 2024. gada 18. decembrī stājas spēkā prasība par CCyB normu 0.5 % apmērā un 2025. gada 18. jūnijā – 1.0 % apmērā. Šīs prasības kredītiestādes ņem vērā attiecībā uz riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem, aprēķinot kredītiestādei specifisko CCyB normu³.

Athlstoši 2024. gada 2. ceturkšņa cikliskā sistēmiskā riska novērtējumam Latvijas Banka nolēmj nepalielināt CCyB ciklisko komponenti. Spēkā saglabājas 2023. gada 18. decembrī pieņemtais Latvijas Bankas lēmums par piemērojamo CCyB normu. Cikliskais sistēmiskais risks Latvijā joprojām ir vērtējams kā zems, ņemot vērā gausos kredītēšanas tempus, joprojām augstās kredītu procentu likmes, pieklusināto aktivitāti nekustamā īpašuma tirgū, kā arī lēno IKP pieaugumu. Iekšzemes privātā nefinanšu sektora kredītu un IKP attiecība saglabājas zemā līmenī.

¹ [Latvijas Bankas 2023. gada 18. decembra administratīvais akts Nr. 444/10 "Par pretcikliskās kapitāla rezerves normas riska darījumiem, kuri noslēgti ar Latvijas Republikas rezidentiem, noteikšanu 1 % apmērā"](#).

² Detalizētāk sk. "[Latvijas Bankas pieeja pretcikliskās kapitāla rezerves normas piemērošanā](#)".

³ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2020. gada 25. augusta normatīvie noteikumi Nr. 137 "Kredītiestādei specifiskās pretcikliskās kapitāla rezerves normas aprēķināšanas normatīvie noteikumi".

Privātā nefinanšu sektora **kredītu atlikuma un IKP attiecības novirze no ilgtermiņa tendences** turpina pamazām sarukt, taču joprojām ir negatīva gan saskaņā ar standartizēto (plašo) kredītu definīciju, gan saskaņā ar papildu (šauro) kredītu definīciju (sk. 1. tabulu, un 1. un 2. att.). Attiecīgi CCyB normas orientieris ir 0 %.

1. tabula. Galvenie rādītāji CCyB normas novērtējumam⁴

Rādītājs	Kredītu standartizētā (plašā) definīcija	Kredītu papildu (šaurā) definīcija
	2023. gada 4. cet.	2024. gada 1. cet.
Kredītu attiecība pret IKP (%)	60.1	26.1
Kredītu attiecības pret IKP novirze no ilgtermiņa tendences (pp)	-21.0	-7.5
CCyB etalonnorma (% no riska darījumiem)	0	0 ⁵

Pēc nozīmīga tempa palēninājuma 2023. gada beigās, **iekšzemes kreditēšana** 2024. gada 1. ceturksnī (sk. 4. att.) un aprīlī nedaudz pieauga, bet joprojām saglabājas vāja. 2024. gada aprīlī iekšzemes kredītu atlikuma gada pieauguma temps pakāpās līdz 2.8 % (t.sk. mājsaimniecību kredītportfelis pieauga par 4.0 % gadā, bet nefinanšu sabiedrību (turpmāk – NFS) kredītportfelis – par 1.0 % gadā). Augstās procentu likmes, nenoteiktība un vājā ekonomiskā izaugsme ierobežo privātā nefinanšu sektora vēlmi un iespējas aizņemties. Kreditēšanu joprojām ietekmē arī vairāki strukturāli faktori, piemēram, trūkumi uzņēmējdarbības vidē, vājā būvniecība, seklais kapitāla tirgus, demogrāfiskie faktori.

Privātā nefinanšu sektora parāda un tā apkalpošanas slogs ir zems, taču augsto procentu likmju ietekmē turpina pieaugt mājsaimniecību un NFS procentu maksājumu un IKP attiecība (sk. 5. att.). 2024. gada 1. ceturksnī kredītportfeļa kvalitāte saglabājas stabila. Ienākumus nenesošo kredītu īpatsvars ir vēsturiski zemā līmenī, un aizņēmēju finansiālā noturība kopumā saglabājas laba. Mājsaimniecību spēju segt saistības par hipotekāro kredītu balsta kompensācija par kredītu procentu likmju pieaugumu, kas tiek maksāta no hipotekārā kredīta ņēmēju aizsardzības nodevas⁶.

Nekustamā īpašuma tirgus aktivitāte aizvien ir gurdena – 2024. gada janvārī – aprīlī kopējais nekustamā īpašuma pirkumu darījumu skaits bija par 2.6 % zemāks nekā attiecīgajā periodā pirms gada. Novērtējuma sagatavošanas laikā pieejamie Centrālās statistikas pārvaldes 2023. gada 4. ceturkšņa dati par mājokļu cenu indeksu liecina, ka mājokļu cenu gada pārmaiņu tempi šajā periodā palēninājās līdz 1.0 % (sk. 6. att.), bet ceturkšņa pārmaiņu temps bija -2.5 %. Cenu dinamika lietoto un jauno mājokļu segmentos joprojām atšķiras. Ierobežotais piedāvājums un iepriekš spēji augošās būvniecības izmaksas ir uzturējušas jauno mājokļu cenu kāpumu – 2023. gada 4. ceturksni tās pieauga par 11.6 %. 2024. gadā būvniecības izmaksu pārmaiņu temps jau ir mazinājies, un arī jauno mājokļu pirkumu skaits ir sarucis. Operatīvāki dati par norisēm sērijveida dzīvokļu segmentā liecina, ka 2024. gada martā – aprīlī šo dzīvokļu cenas stabilizējās pēc to lejupslīdes, kas tika novērota kopš 2022. gada vidus. 2022. gada jūnijā – 2024. gada aprīlī sērijveida dzīvokļu cenas kumulatīvi saruka par 12.7 %. Šo dzīvokļu piedāvājums saglabājas vēsturiski augstā līmenī.

⁴ Šaurajā kredītu definīcijā ietverti kredītiestāžu NFS un mājsaimniecībām izsniegtie kredīti un uzpirktie parāda vērtspapīri, bet plašajā definīcijā – NFS un mājsaimniecību saistības pret kredītiestādēm, kā arī to aizņēmumi no nebanku finanšu institūcijām vai citām NFS.

⁵ Latvijā šauri definēto kredītu dati sniedz labāku krīzes signalizējošo informāciju, tādēļ CCyB etalonnorma, kas aprēķināta, balstoties uz šauri definētajiem kredītu datiem, kalpo kā CCyB normas orientieris.

⁶ [06.12.2023. grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā](#)

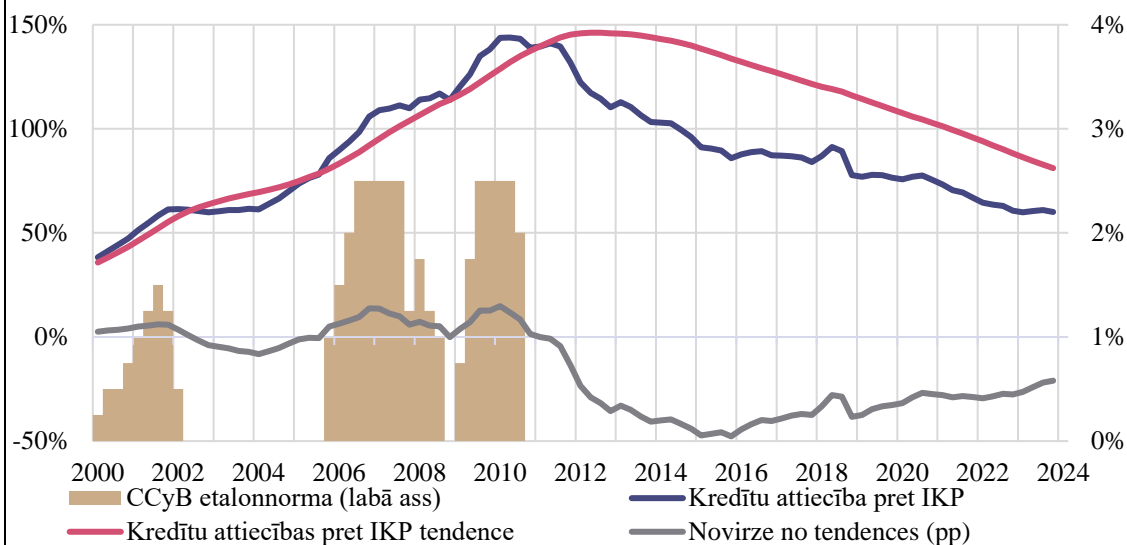
Par zemu ciklisko risku liecina arī Latvijas lēnā **tautsaimniecības attīstība**. 2024. gada 1. ceturksnī IKP pieauga par 0.9 %, salīdzinot gan ar iepriekšējo ceturksni, gan ar iepriekšējā gada 1. ceturksni. Saskaņā ar Latvijas Bankas prognozēm 2024. gada otrajā pusē un 2025. gadā ekonomiskā aktivitāte pakāpeniski uzlabosies, taču uzlabojums būs gausāks, nekā iepriekš prognozēts. Patēriņš un privāto investīciju apjomi atgūsies lēni, tomēr iekšzemes pieprasījums īstermiņā joprojām saglabās savu vadošo lomu izaugsmē. Zemā inflācija un reālās algas pieaugums sekmēs mājsaimniecību finansiālo noturību. Turpmāk tautsaimniecībā palielināsies valdības investīciju loma. Uzlabojoties ārējam pieprasījumam, pakāpeniski pieaugs arī eksporta devums tautsaimniecības izaugsmē. Tekošā konta deficīts 2024. gada 1. ceturksnī bija zems – -1.6 % no IKP (sk. 9. att.).

Latvijas Bankas izstrādātais⁷ **saliktais sistēmiskā cikliskā riska rādītājs** (turpmāk – SCRR) saruka no 4.8 punktiem 2023. gada 3. ceturksnī līdz 4.6 punktiem 2023. gada 4. ceturksnī. Tas joprojām atrodas zem augstāka par vidēju riska robežas (sk. 11. att.).

⁷ Papildu informācija par SCRR metodoloģiju pieejama Latvijas Bankas 2020. gada Finanšu stabilitātes pārskata 1. pielikumā (https://datnes.latvijabanka.lv/fsp/FSP_2020.pdf%20).

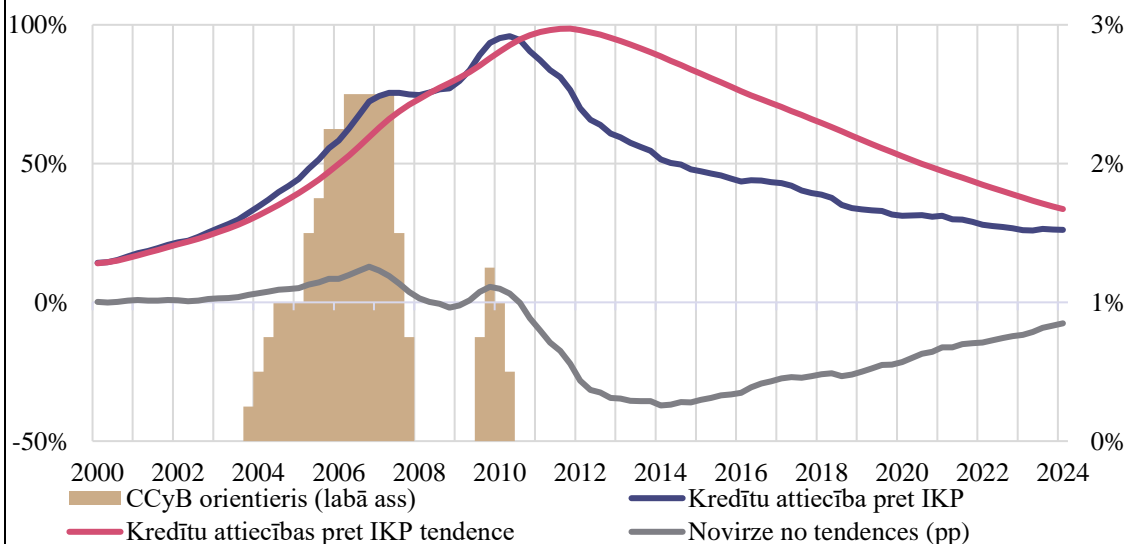
1. pielikums. Finanšu ciklu raksturojošie rādītāji

1. att. Standartizētā kredītu un IKP novirze

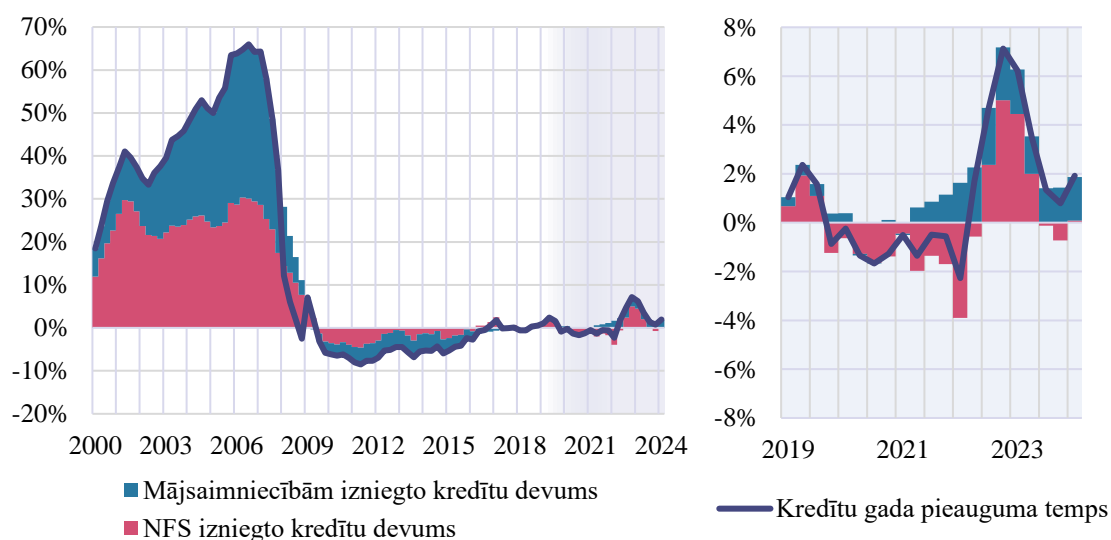
Avots: Latvijas Banka, CSP.

2. att. Papildu kredītu un IKP novirze

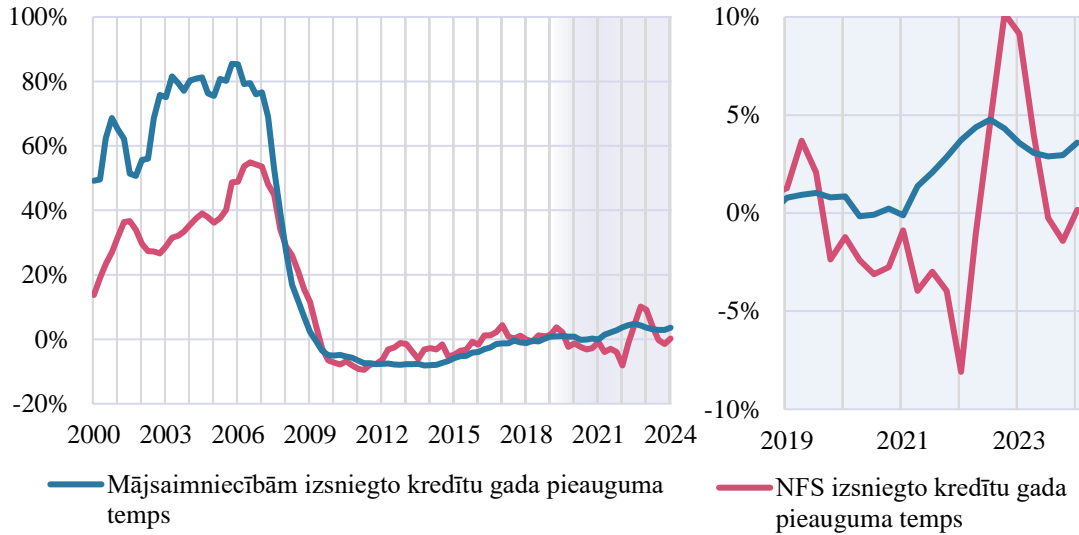
Avots: Latvijas Banka, CSP.

3. att. Kredīšanas attīstība

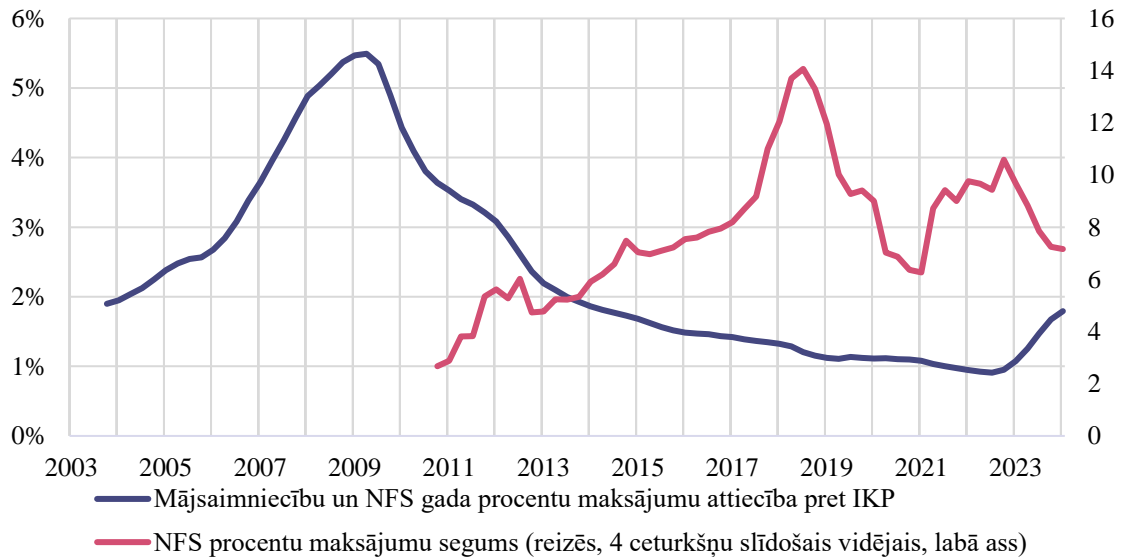
Avots: Latvijas Banka, CSP. Piezīme: No kredītu pieauguma tempa izslēgti pārklasifikācijas un citi vienreizēja rakstura efekti, taču nav izslēgts norakstīto kredītu efekts.

4. att. Kredītēšanas attīstība – mājāsaimniecībām un NFS izsniegto kredītu gada pieauguma tempi

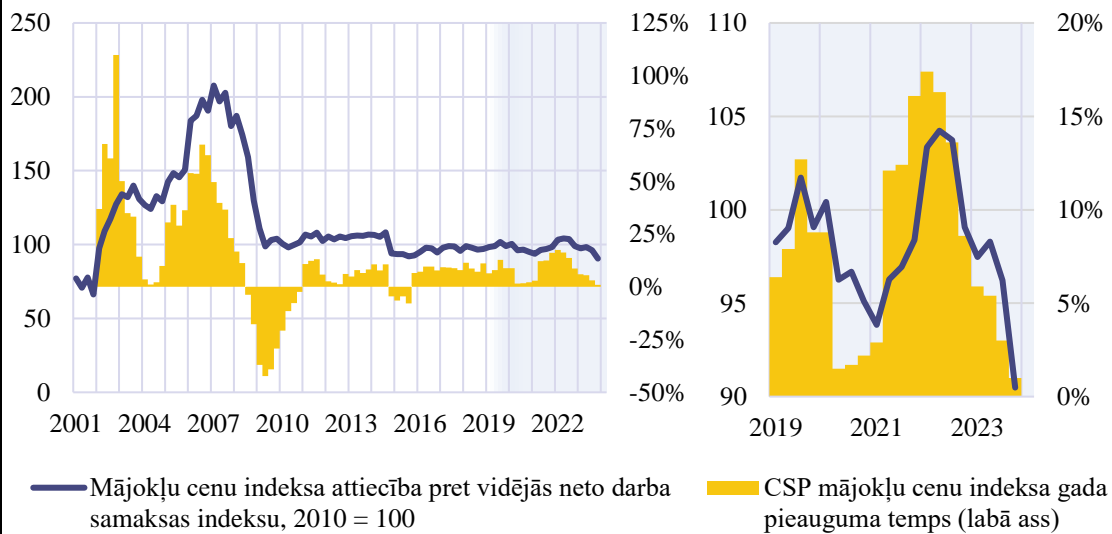
Avots: Latvijas Banka, CSP. Piezīme: No kredītu pieauguma tempa izslēgti pārklasifikācijas un citi vienreizēja rakstura efekti, taču nav izslēgts norakstīto kredītu efekts.

5. att. Privātā nefinanšu sektora parāda apkalpošanas slogs

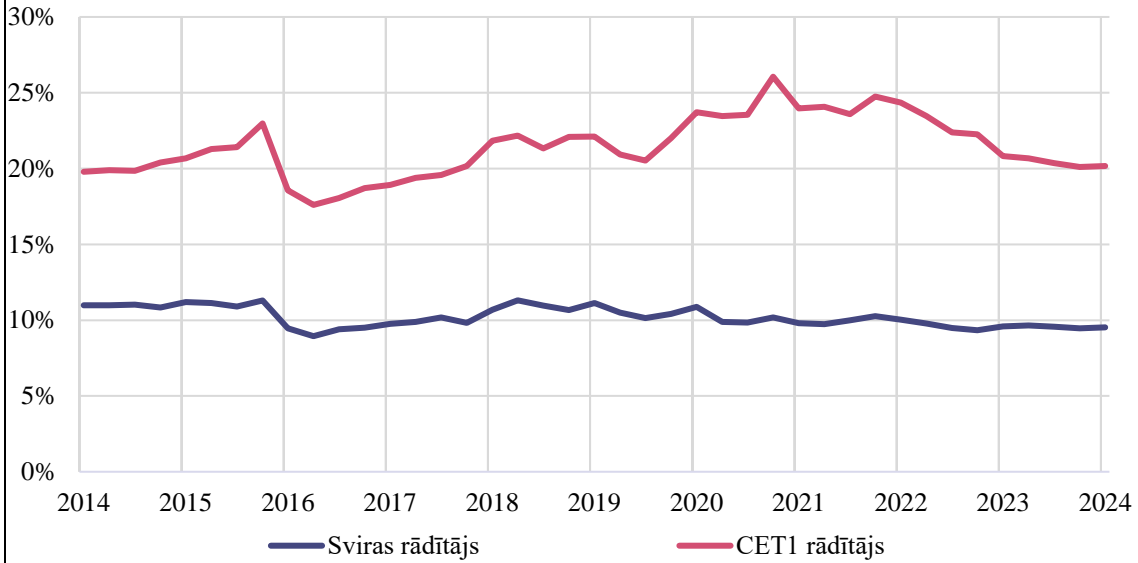
Avots: Latvijas Banka, CSP. NFS procentu maksājumu segums – peļņas pirms nodokļiem un procentu maksājumiem attiecība pret procentu maksājumu izmaksām.

6. att. Nekustamā īpašuma cenu iespējamā pārvērtēšana

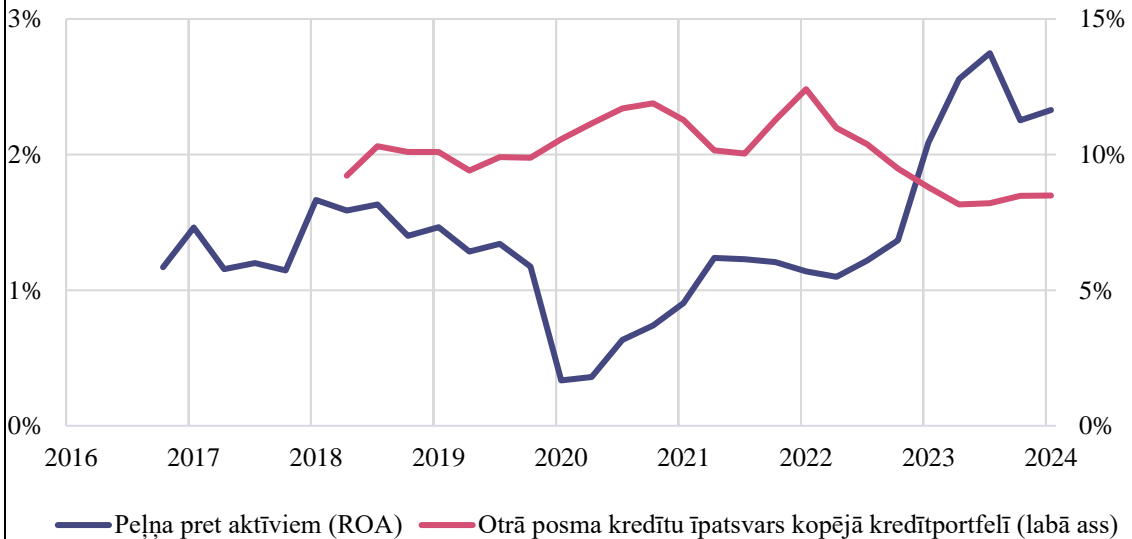
Avots: CSP.

7. att. Banku bilanču noturība – kapitalizācija

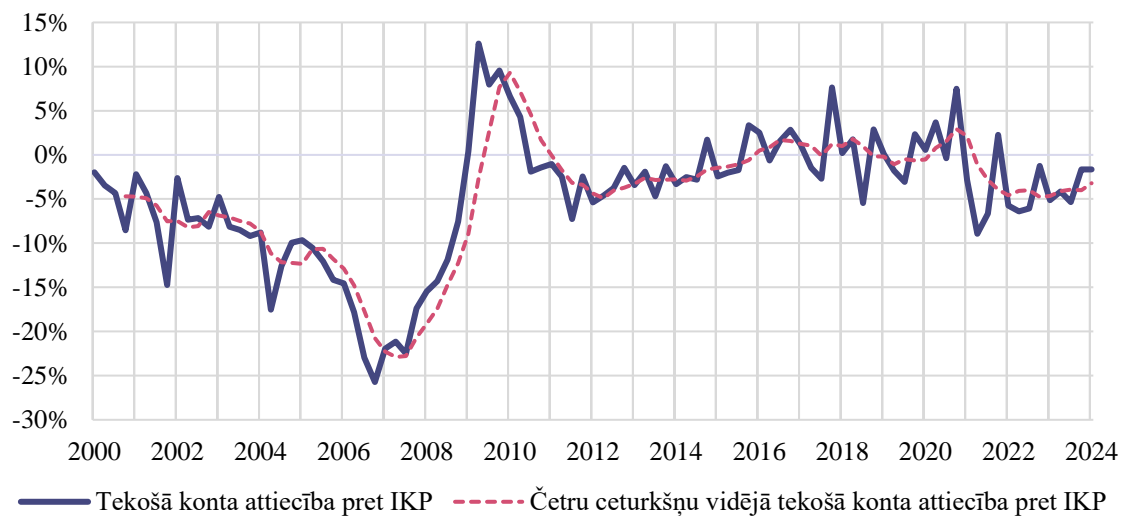
Avots: Latvijas Banka. Piezīme: Iekļautas tikai tās kredītiestādes, kuras darbojās uz publicēšanas brīdi.

8. att. Banku bilanču noturība – peļņitspēja un aktīvu kvalitāte

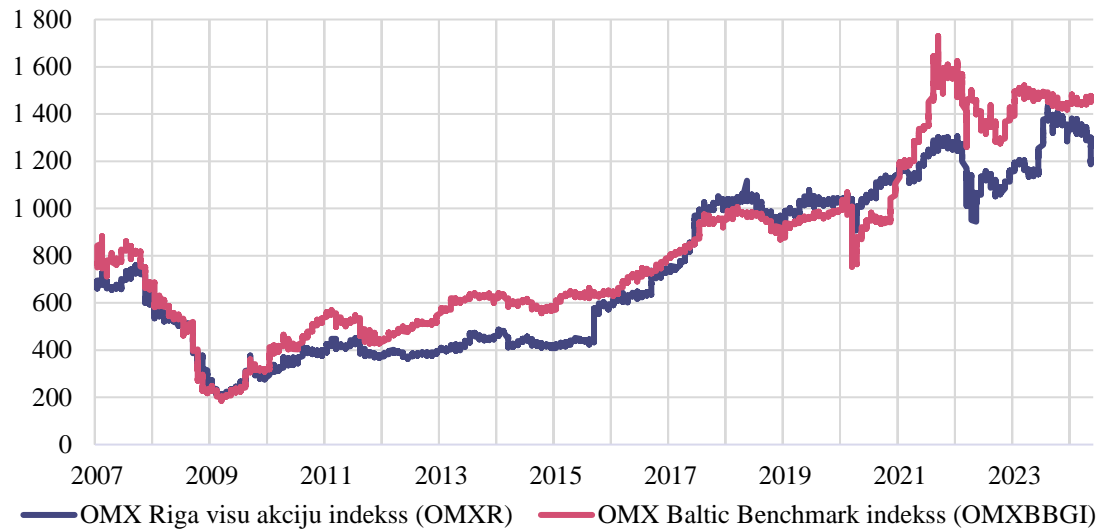
Avots: Latvijas Banka. Piezīme: Iekļautas tikai tās kredītiestādes, kuras darbojās uz publicēšanas brīdi.

9. att. Ārējā nesabalansētība

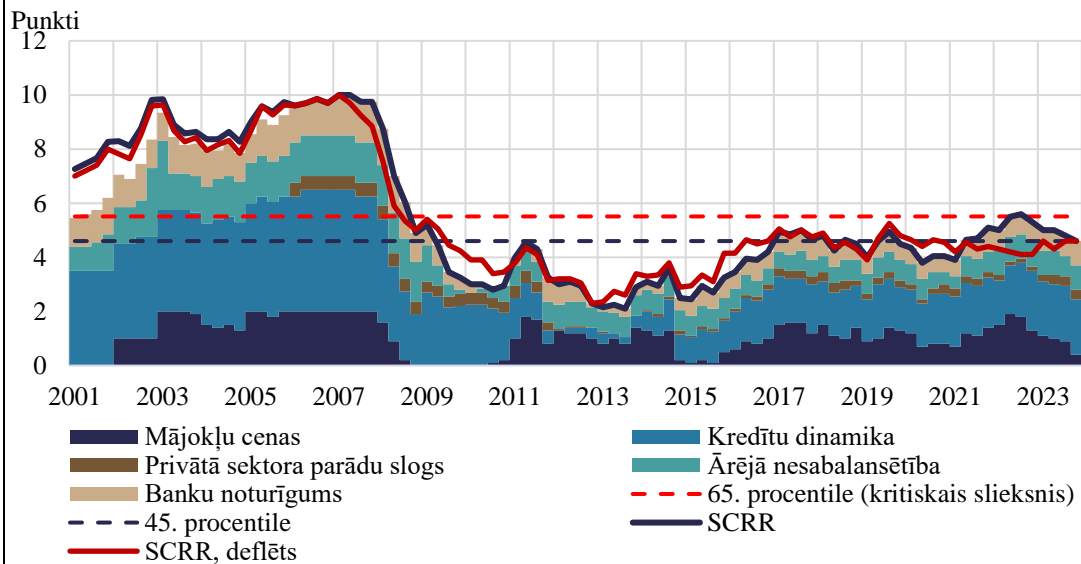
Avots: Latvijas Banka, CSP.

10. att. Potenciāli nepareizi iecenoti riski

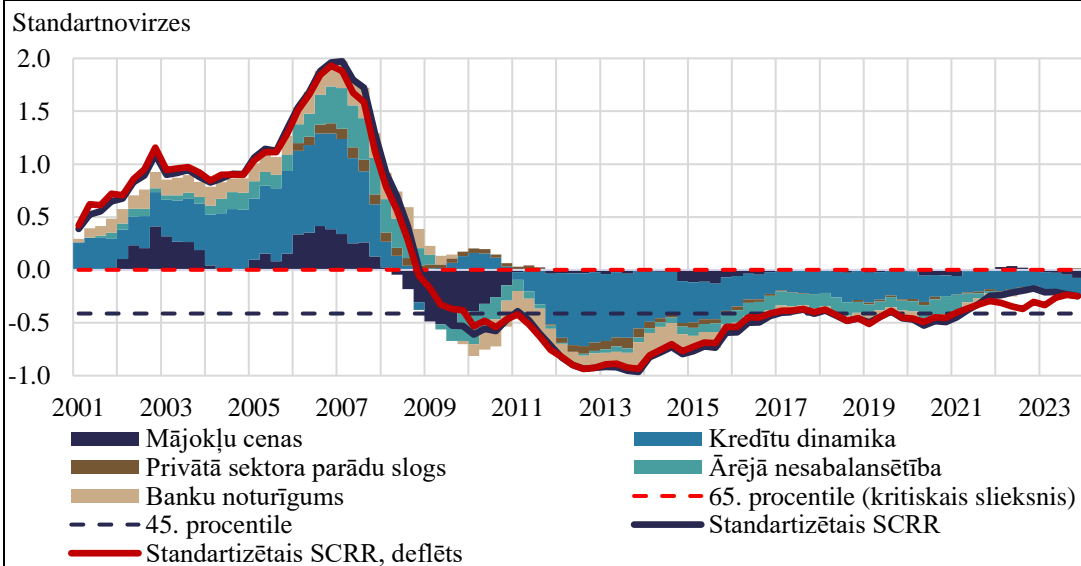
Avots: Bloomberg.

11. att. SCRR – procentiņu metode

Avots: Latvijas Banka, CSP.

12. att. SCRR – standartizētā metode

Avots: Latvijas Banka, CSP.